

א. תלמוד בבלי מסכת חולין דף צג עמוד ב – דף צד עמוד א, דף צד עמוד ב

מתני'. שולח אדם ירך לעובד כוכבים שגיד הנשה בתוכה, מפני שמקומו ניכר

גמ'. שלמה - אין, חתוכה - לא; במאי עסקינן? אילימא במקום שאין מכריזין תוכה נמי לישר ליה, דהא לא אתו למזבן מיניה! אלא במקום שמכריזין, שלימה נמי לא לישר ליה, דחתיך ליה ומזבין ליה! אי בעית אימא: במקום שמכריזין ואי בעית אימא: במקום שאין מכריזין; איבעית אימא במקום שמכריזין: חיתוכא דעובד כוכבים מידע ידיע, ואיבעית אימא במקום שאין מכריזין: גזירה שמא יתננה לו בפני ישראל אחר, ואי בעית אימא: משום דקא גניב ליה לדעתיה, דאמר שמואל: אסור לגנוב דעת הבריות, ואפילו דעתו של עובד כוכבים; והא דשמואל, לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר, דשמואל הוה קא עבר במברא, א"ל לשמעיה: פייסיה למבוריה, פייסיה ואיקפד. מ"ט איקפד? אמר אביי: תרנגולת טרפה הואי, ויהבה ניהליה במר דשחוטה, רבא אמר: אנפקא אמר ליה לאשקויי, ואשקוייה חמרא מזיגא. וכי מכללא מאי? למ"ד טרפה הואי, א"ל: אמאי תשהא איסורא? למ"ד אנפקא א"ל לאשקויי, אנפקא - חייא משמע. תניא, היה ר' מאיר אומר: אל יסרהב אדם לחבירו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד, ולא ירבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות המכורות לחנוני אא"כ הודיעו, ולא יאמר לו סוך שמן מפך ריקן, ואם בשביל כבודו - מותר. איני, והא עולא איקלע לבי רב יהודה, פתח לו חביות המכורות לחנוני! אודועי אודעיה, ואיבעית אימא: שאני עולא דחביב ליה לרב יהודה, דבלאו הכי נמי פתוחי מפתח ליה. ת"ר לא ילך אדם לבית האבל ובידו לגין המתקשקש, ולא ימלאנו מים מפני שמתעהו, ואם יש שם חבר עיר - מותר. ת"ר: לא ימכור אדם לחבירו סנדל של מתה בכלל של חיה שחוטה, מפני ב' דברים; א' - מפני שמתעהו, וא' - מפני הסכנה; ולא ישגר אדם לחבירו חבית של יין ושמן צף על פיה, ומעשה באחד ששיגר לחבירו חבית של יין ושמן צף על פיה, והלך וזימן עליה אורחין ונכנסו, מצאה שהיא של יין - וחנק את עצמו.

...היכי מכריזין? אמר רב יצחק בר יוסף: נפל בישראל לבני חילא. ולימא: נפל טריפתא לבני חילא! לא זבני, והא קמטעי להו! אינהו הוא דקמטעו נפשייהו. כי הא, דמר זוטרא בריה דרב נחמן הוה קאזיל מסיכרא לבי מחוזא, ורבא ורב ספרא הוו קא אתו לסיכרא, פגעו אהדדי, הוא סבר: לאפיה הוא דקאתו, אמר להו: למה להו לרבנן דטרוח ואתו כולי האי? א"ל רב ספרא: אנן לא הוה ידעינן דקאתי מר, אי הוה ידעינן - טפי הוה טרחינן; א"ל רבא: מ"ט אמרת ליה הכי, דאחלישתיה לדעתיה? א"ל: והא קא מטעינן ליה! איהו הוא דקא מטעי נפשיה.

ב. רש"י מסכת חולין דף צד עמוד א

משום דגונב דעתו - דעובד כוכבים כסבור שישראל זה אוהבו מאד שתקנה וטרח בה ליטול גידה עד שנראית לעצמו ואח"כ נתנה לו והוא לא נטלו ונמצא מחזיק לו טובה חנם.

ג. תוספות מסכת חולין דף צד עמוד ב

אינהו דקא מטעו אנפשייהו כי הא - פי' בקונטרס והא דקתני לעיל מפני שמטעהו במוכר לו בחזקת שחוטה וכן הפותח חביות המכורות לחנוני כשאומר לו בשבילך אני פותחן דודאי גונב דעתו ואין נראה דהא אלא אם כן הודיעו קתני דמשמע אפילו בסתם אסור ולא שרי אלא בכה"ג ועוד דמאי פריך מרב יהודה דפתח ליה לעולא דהא ודאי שלא היה מטעהו רב יהודה לומר לו בשבילך אני פותחן לכך נראה דהתם בסתם ואסור משום דאין לאורח לאסוקי אדעתיה דמכורות לחנוני אבל הכא איבעי [להו] לאסוקי אדעתייהו דטרפה היא ומר זוטרא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה שלא לקראתו היו באים אלא לצורך עצמם.

והא קא מטעינן ליה - וא"ת והא אין זה טעות כיון דבלאו הכי היו באים לכבודו כדקאמר ליה טפי הוה טרחנא דכה"ג אמרינן לעיל שאני עולא דחביב ליה לרב יהודה וי"ל דלא דמי כלל דלעיל נהי דליכא פסידא כל כך במה שפותחן כיון שהיו מכורות לחנוני מ"מ בעבורו פתחן וכיון דאפילו לא היו מכורות היה פותחן בעבורו לא הוצרך להודיעו כלל אבל הכא לא באו כלל בעבורו.

ד. חידושי הריטב"א מסכת חולין דף צד עמוד א

כדאמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של גוי. וא"ת מה הוצרך להביא שמואל בזו דהא תניא לה בהדיא במתניתא דלקמן אין מוכרין נבילות וטריפות לנכרי מפני שמטעהו, ולא סגי דלא הוי ידעינן לה לההיא מתניתא דהא סוגיא דגמרא היא דההיא דרבינא ורב אשי, וי"ל דאי מההיא הוה אמינא דוקא במכר כי התם שנכרי נותן דמים אבל בדורון אין בו משום גניבת דעת לגבי גוי, קמ"ל דשמואל דאף בזו אסור לגנוב דעת הגוי, ואיסור גניבת דעתו של נכרי כתבו קצת רבותינו בשם בעלי התוספות ז"ל שהוא איסור תורה דנפקא לן מדכתיב לא תגנובו ולא תכחשו וגו', וכי כתיב בסיפא דקרא איש בעמיתו דממעט גוי, ההיא [א]דלא תכחשו ולא תשקרו קאי, ובמקום שאין חילול השם בדבר, ודיקא נמי דלא כתיב מעמיתו או לעמיתו, והיינו נמי דיהיבין אנחתא בלא תגנובו, ואף על גב דלא אשכחן גניבה סתם על גניבת דעת אלא לשון גניבת לב, בכאן נכתב לא תגנובו סתם לכלול אף גניבת ממון, ובתוספתא דבבא קמא (פ"ז ה"ג ע"ן שם) איתא שלשה גנבים הם גדול שבכולם גונב דעת הבריות.

ה. ספורנו שמות פרק כ פסוק יג

לא תגנובו. בכלל גנבה גנבת נפשות וגנבת ממון וגנבת דעת הבריות, אף על פי שעקר האזהרה על גנבת נפשות, דבר הלמד מענינו, כמו שלמדוהו ז"ל

ו. ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ג, סימן קפד

קפד החלק השביעי - מי שמתעה את חברו לאמר כי עשה עמו טובה או דיבר טוב עליו ולא עשה. אמרו רבותינו זכרונם לברכה (חולין צד, א): אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת נכרי. והנה החטא הזה חמור אצל חכמי ישראל יותר מגזל הנכרי, יען וביען כי שפת שקר אשמה רבה, ונתחייבנו על גדרי האמת, כי הוא מיסודי הנפש.

ז. מהרש"א חידושי אגדות מסכת חולין דף צד עמוד א

לא ימכור לחברו סנדל כו'. ק"ק הכא במכירה מאי קמ"ל הא ודאי אונאה היא כיון דמתה אין עורה חזק כשל בריאה שחוטה וי"ל דמיירי כגון שהוא מכר לו אותן בזול כמו של מתה אלא כדי להחזיק לו טובה בעלמא

א"ל שהוא חיה שחוטה דהשתא לא הוה אלא גניבות דעת ובההיא דלא ישגר לו חבית יין ושמן צף כו' מתוקמא במתנה דאי במכירת שמן האיך הטעהו ושלח לו יין כיון דאיכא למיקם עליה וק"ל.

ח. משנה מסכת בבא מציעא פרק ד

משנה יא

אין מערבין פירות בפירות אפילו חדשים בחדשים ואין צריך לומר חדשים בישנים באמת ביין התירו לערב קשה ברך מפני שהוא משביחו אין מערבין שמרי יין ביין אבל נותן לו את שמריו מי שנתערב מים ביינו לא ימכרנו בחנות אלא אם כן הודיעו ולא לתגר אף על פי שהודיעו שאינו אלא לרמות בו מקום שנהגו להטיל מים ביין יטילו.

משנה יב

התגר נוטל מחמש גרנות ונותן לתוך מגורה אחת מחמש גתות ונותן לתוך פיטם אחד ובלבד שלא יהא מתכוין לערב רבי יהודה אומר לא יחלק החנוני קליות ואגוזין לתינוקות מפני שהוא מרגילן לבא אצלו וחכמים מתירין ולא יפחות את השער וחכמים אומרים זכור לטוב לא יבור את הגריסין דברי אבא שאול וחכמים מתירין ומודים שלא יבור מעל פי מגורה שאינו אלא כגונב את העין אין מפרכסין לא את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים.

ט. רמב"ם הלכות מכירה פרק יח

הלכה א

אסור לרמות את בני אדם במקח וממכר או לגנוב את דעתם, ואחד עובד כוכבים ואחד ישראל שוים בדבר זה, היה יודע שיש בממכרו מום יודיעו ללוקח, ואפילו לגנוב דעת הבריות בדברים אסור.

הלכה ב

אין מפרכסין את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים הישנים כדי שיראו כחדשים, אבל מפרכסין החדשים כגון שישוף ויגהץ וייפה כל צרכיו.

הלכה ה

אין מערבין פירות בפירות אפילו חדשים בחדשים, ואין צריך לומר ישנים בחדשים, אפילו הישנים ביוקר והחדשים בזול, מפני שהלוקח רוצה ליישן, ביין הוא שהתירו לערב קשה ברך בין הגתות בלבד מפני שמשביחו, ואם היה טעמו ניכר מותר לערב בכל מקום, שכל דבר הניכר טעמו מרגיש הלוקח ולפיכך מותר לערב אותו.

הלכה ו

אין מערבין מים ביין, ומי שנתערב לו מים ביינו לא ימכרנו בחנות אלא אם כן מודיעו, ולא לתגר אף על פי שמודיעו שמרמה בו אחרים, ומקום שנהגו להטיל מים ביין יטיל, והוא שיהיה בין הגתות.

י. לחם משנה הלכות מכירה פרק יח

[ו] ובמקום שנהגו להטיל מים ביין וכו'. ה"ה דאם היה הטעם נרגש אפילו שלא בין הגתות מותר וכמ"ש בדין עירוב היין קשה ברך דתרוייהו שוים היכא דטעמו נרגש וכן השוה אותה הטור בס' ח"מ סי' רכ"ט אלא מפני שאין אדם מערב כ"כ מים ביין שיהא טעמו נרגש דזה אינו מצוי ומפני כן לא כתבו רבינו וכמ"ש ה"ה והמחבר לא הביא דינו של רבא שאינו מצוי אבל לעיל ביין דבר מצוי הוא לערב יין קשה הרבה ביין רך שיהא טעמו נרגש.

יא. רמב"ם הלכות דעות פרק ב הלכה ו

אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופיתוי, ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב אלא תוכו כברו והענין שבלב הוא הדבר שבפה, ואסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הנכרי, כיצד לא ימכור לנכרי בשר נבילה במקום בשר שחוטה, ולא מנעל של מתה במקום מנעל של שחוטה, ולא יסרהב בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת והוא יודע שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות שהוא צריך לפותחן למוכרן כדי לפתותו שבשביל כבודו פתח וכן כל כיוצא בו, ואפילו מלה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור, אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות.

יב. לחם משנה הלכות דעות פרק ב הלכה ו

[ו] ולא יפתח לו חביות וכו'. בגמ' (חולין צ"ד) הקשו דעולא איקלע לבי רב יהודה פתח ליה חביות המכורות לחנוני ותירצו אודועי אודעיה. ואב"א שאני עולא דחביב ליה לרבי יהודה דבלא"ה נמי פתוחי מפתח ליה. משמע לפי תירוצא בתרא דאם הוא אדם דבלאו הכי היה פותח בעבורו מותר וא"כ קשה דבכולי גמ' נקטינן לישנא בתרא עיקר וא"כ למה לא כתב רבינו דין זה וכן הטור בח"מ בהל' אונאה סי' רכ"ח לא הזכירו וכתב שם הרב"י ולא ידעתי למה השמיטו רבינו. ואפשר משום דמלתא דפשיטא היא, עכ"ל. ול"נ דאין זה מספיק דהא התוס' הקשו על הא דאמרינן התם בהא דמר זוטרא וכו' דהקשו שם והא קמטעי ליה כתבו התוס' שם וא"ת אין זה טעות כיון דבלאו הכי היו באים לכבודו דכה"ג אמרינן לעיל שאני עולא דחביב ותירצו דבפתיחת חביות נהי דליכא פסידא כל כך במה שפותחן כיון שהיו מכורות לחנוני מ"מ בעבורו פתחן, כלומר דלא אמרינן שאם בלאו הכי היה עושה מפני כבודו שמותר אלא בדבר שעושה בשבילו דכיון דסוף סוף בשבילו עשה אף על פי שאין לו פסידא במה שעשה כיון דאפילו אם היה לו פסידא היה עושה בשבילו מותר אבל בדבר שלא עשה בשבילו כלל אף על פי שבשבילו היה עושהו אינו מותר וא"כ כיון דאנו צריכים לחילוק זה אין פשוט כל כך שלא היה לו לטור לבארו. **לכך נ"ל טעם שוה** לרבינו ולטור דלא פסקו כתירוצא בתרא משום דאקושיא שהקשו התוס' לא משמע להו האי תירוצא שתירצו התוס' אלא דרב ספרא ורבא לא ס"ל כתירוצא בתרא אלא כתירוצא דאודועי אודעיה ולכך פסקו כהך תירוצא ולא כתירוצא דואבע"א וכן הרא"ש בפסקיו לא הזכיר ההוא תירוצא מהך טעמא. ומ"מ קשה בדברי רבינו למה לא הזכיר דבדבר דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה שאינו בשבילו מותר כההיא דרב ספרא כדכתבו התוס' וכתבו הטור. ונראה לי שהוא מפרש כפירוש רש"י שמה שאמרו בברייתא במוכר לו בחזקת שחוטה היינו דוקא במפרש לו בחזקת שחוטה וזהו שכתב לא ימכור בשר נבילה במקום בשר שחוטה וכו' וכתב בסוף דבריו אפילו מלה אחת של פתוי ושל גניבת דעת דמשמע דוקא כשמדבר בפירוש וזה אמרו ואפילו מלה אחת וכו'. וממילא משמע דהיכא דליכא מלה דפתוי מותר דאיהו מטעי נפשיה ומכל מקום סתם הדברים יותר מדי והיה לו לבאר.

יג. סמ"ע סימן רכח

ז] אם יש מום במקחו כו'. פירוש, אף על פי שאין בו אונאת ממון מ"מ היה לו להודיעו, והוא דומה לגניבת דעת דאסור אף על פי שאין בו חסרון ממון.

ח] לא יסרהב. פירוש, לא יפציר בו, ומדכתב לשון זה, וגם אחר זה כתב ולא ירבה לו בתקרובת, דקדקתי בפרישה [דרישה סעיף ז'] דדוקא בכה"ג להפציר בו ולהרבות שלא כנהוג הוא דאסור, אבל לדבר לו פעם אחת ושתים בוא אכול עמי, מותר, כי אדרבה אם לא ידבר עמו כן יתבזה חברו, דהרואים שנכנס ויוצא ואינו מכבדו לומר לו בוא ואכול עמי, יאמרו שהוא מפני שפלותו, כי אין הכל יודעין שנמנע לומר כן מפני שיודע שאינו סועד, וק"ל.

ט] ולא יפתח חביות הפתוחות לחנוני כו'. לשון הגמרא [חולין צ"ד ע"א] הוא המכורות לחנוני, פירש רש"י [ד"ה ולא], כל חביותיהן מגופות היו, וכשבא אדם חשוב אצלו פותח אותו להשקותו יין חזק, ואם מכר חבית שלימה לחנוני והיא עדיין אצלו, לא יפתחנה לאורח הבא מפני שגונב דעתו להחזיק לו טובה חנם, דקסבר זה הפסד גדול נפסד על ידו שהרי חבית זו תשאר חסירה ו[י]תקלקל יינו, וזה ימסרנה מיד לחנוני שמכרה לו. ושם בגמרא מסיק ואם היה האורח חביב עליו דבלא"ה היה פותח לו, מותר, והב"י [סעיף ז'] הביאו ותמה על הטור שהשמיטו. ולשון הטור [סעיף ז'] והמחבר שכתבו, לא יפתח חביות הפתוחין, משמע דהחביות כבר נפתחו בשביל החנוני, וזה הבע"ה מראה נפשו לפני האורח כאילו עתה פתחו בשבילו, וזה ג"כ אסור, ולא אמרינן איהו דאטעיה נפשיה דהיה לו לראות שפתוחות היו כבר, ואפשר שגירסתן היתה כן בגמרא, הפתוחות ולא המכורות, והכי מסתבר, דמסתמא אין החנוני קונה יין א"כ טועמו תחילה.

י] והוא ריקן. פירוש, והוא יודע בו שלא יסוך, ומשו"ה דוקא אסור מפני גניבת דעת, דחבירו יחזיק לו טובה חנם, אבל אם היה בו שמן, אף שיודע בו שלא יסוך מותר לו לדבר בוא וסוך ממנו, מפני הכבוד, וכמו שכתבתי לפני זה [סק"ח].

י. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מאכלי עובדי כוכבים סימן קיז סעיף א

אסור למכור לעובד כוכבים נבלה בחזקת כשרה (טור).

טו. ש"ך על שולחן ערוך יורה דעה הלכות מאכלי עובדי כוכבים סימן קיז סעיף א

ואסור למכור לעובד כוכבים כו' - כ"כ גם המחבר בח"מ סימן רצ"ח ס"ו ודקדקו לכתוב למכור דאילו במתנה מותר דאין במתנה משום גניבת דעת וכמו שנתבאר בסימן ס"ה ס"א ע"ש.

טז. ט"ז חושן משפט סימן שלב

ומעשים בכל יום שאדם מוכר לחבירו חפץ ואומר כך נתנו לי סך זה ולא רציתי למכור בזה הסך, ואח"כ נתברר שלא היה שום קונה בסך קיצבה שזכר הוא, וכי בשביל זה יבטל המקח, אלא ע"כ כדפרישית דבעינן גילוי מילתא שסמך עצמו על שכירות אחרים דדוקא אז תלוי בשכירתם, כנלע"ד.

יז. שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן כט

באיסור למוסדות תורה ליקח מהממשלה יותר מכפי התנאים שקבעה

הנה בדבר עניני החסד אשר הממשלה שלנו ארצות הברית שבאמעריקא שהשם יתברך ברחמיו המרובים על שארית הפליטה מיהודי כל מדינות יוראפ ושארית גדולי התורה ותלמידיהם הביאנו לכאן ונוסדו מקומות התורה ישנים שמיראפ וגם חדשים, וע"י שמלכות של חסד זו שכל מטרתה הוא להטיב לכל תושבי המדינה המציאה כמה ענינים של פראגראמען לעזור לתלמידים שבכל בתי הספר שבמדינה שיוכלו ללמוד ולהתגדל בלמודם, שגם מוסדות התורה יש להם עזרה גדולה לתלמידיהם, ודאי כל ראשי הישיבות והמנהלים והתלמידים מכירים בכל טובות המדינה ומברכים לשלום המדינה ולכל העומדים בראשה בכל הברכות.

אבל ודאי אנחנו מוזהרים מהשם יתברך שצונו בתורתנו הקדושה להזהר מליקח יותר מכפי שתנאי הממשלה קבעו ליתן אף שיכולים להשיג יותר מאיזה פקידים שירצו להטיב להם שלא כהתנאים הקבועים וכ"ש שאסור לשקר במספר התלמידים וכדומה, שלבד שהוא איסור גזל הרי איכא בזה גם איסורים הגדולים של אמירת שקרים וכזבים וגניבת דעת, וגם חלול השם ובזיון התורה ולומדיה ואין בזה שום הוראת היתר בעולם וכמו שהקב"ה שונא גזל בעולה כן הקדוש ברוך הוא שונא בתמיכת התורה ולומדיה ע"י גזל, ואיכא בזה גם משום רודף את גדולי התורה ותלמידיהם הנזהרים ביותר משמץ גזל וכדומה.

ואף שח"ו לא נחשדו ראשי הישיבות והמנהלים שהם יראי שמים לעבור על איסורי גזל ואמרי שקר וכזב וגניבת דעת ולא על דינא דמלכותא בשום הוראת היתר בעולם, כי יודעים מחומר האיסורים ומעונשי שמים הגדולים בזה ובבא, והוא כנגד כל תכלית יסוד הישיבות והלמוד שם להתלמידים להיות יראי ה' באמת ולהזהר באיסורי ממון ביותר, מ"מ מצאנו לנכון לעורר בזה כדי להשגיח ביותר גם על המתנדבים שמביאין נדבותיהם להחזקת התורה שלא יגרמו גזל והפסד ממון להמדינה שלא כדיני התורה ודיני הממשלה שלא יכשלו אף שלא מדעת בחטאים הגדולים האלו, ולכל הנזהרים ביותר תבא עליהם ברכת טוב ויצליחו במוסדות התורה להרבות תלמידים יראי שמים אשר הוא ברכה גדולה גם להמדינה, כאשר ידוע ומפורסם לכל אשר תלמידי הישיבות הם המובחרים ברוך השם מהאזרחים במדותיהם ובמעשיהם הטובים.

יח. שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן ל

באיסור גניבת תשובות לשאלות מבחני הסיום שעושה המדינה

הנה בדבר שאלתנו על מה ששמע שבישיבות מתירין להתלמידים לגנוב את התשובות להשאלות במבחני הסיום שעושה המדינה (רידזענס) כדי להונות ולקבל את התעודות שגמרו בטוב, הנה דבר זה אסור לא רק מדינא דמלכותא אלא מדין התורה, ואין זה רק גניבת דעת שג"כ אסור כדאמר שמואל בחולין דף צ"ד ע"א שאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עכו"ם וכ"ש הכא שהוא גניבת דעת לכולי עלמא אף לישראל, אלא שהוא גם גניבת דבר ממש דהא כשירצה לפרנסתו במשך הזמן להשכיר עצמו אצל אחד לעבוד בעסקיו ורוצים ברוב הפעמים במי שגמר היטב למודיו דחול והוא יראה לו התעודה איך שגמר בטוב ועל סמך זה קבלוהו שזהו גניבת ממון ממש, ואין לו לטעון ולומר שאף אם קבלוהו לעבוד אצלו אדעתא דהכי הוא כמקפיד על דבר שאינו צריך שרשאי לשקר, חדא דאף אם הוא אמת שאין להקפיד הוא ודאי קפידא ובטלה קבלתו, וגם שאסור לשקר בכל אופן אף שאינו נוגע לשום דבר דאינו מהתלת מילי דרשאי לשנות (בב"מ דף כ"ג ע"ב) וגם אם ידע שהוא משקר לא היה סומך עליו בכלום ויגרום שיחשוד לאחר כשיחסר איזה דבר

דאותו לא יחשוד מחמת שלמד בישיבה ומחזיק לת"ח ואיש נאמן ויסלק להאחר ממשרתו אף שהאמת שהאחר לא לקח, ואם היה יודע שזה שלמד בישיבה שיקר לו לא היה בטוח לסלק את האחר. ועוד דכאן שמקפידין אינשי ודאי שייך להקפיד דיש ודאי דברים דמי שהוא בקי בלמודי חול הוא יותר יודע בעניני עסקי פרנסה ממשא ומתן וממילא ודאי אסור אף למחשבתו שירוויח עי"ז בלמוד התורה, שגם בשביל למוד התורה אסור לגנוב. ואם חשקה נפשו בתורה אין לו לדאוג שמא לא ידע כל כך ולא יהיה לו סימן טוב עלייהו, אבל האמת שאין בזה ענין בטול תורה דמאחר שהולך ללמוד למודי חול הוא רק עצלות בעלמא כשלומד באופן שלא לידע כי הזמן הוא עכ"פ מבטל ואדרבה מתרגל שלא לידע מה שלומד ומתרגל לעצלות.

אבל ברור שעצם הדבר ששמע מע"כ הוא שקר משונאי הישיבות ומאלו שרוצים להחריב הישיבות ולהעליל עלילות ברשע כי אדרבה ידוע שבני הישיבה הם מאלו שאף בלמודי חול עדיפי מתלמידים שלומדים בבתי ספר שלהם ואל יחוש להשמעות של שקר אף שהיה נכתב זה בעתון מפורסם לשונא תורה ויראי ה' ויכול מע"כ לומר בפה מלא שהוא שקר וכזב משונאי תורה ודת ישראל

ץוהנני ידידו מברכו שיתגדלו בניו לתורה וליראת שמים, משה פיינשטיין

יט. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן סא

ובאם כוונת צביעתו הוא לא ליפוי אלא כדי שיקבלוהו למשרה באופן שאין איסור אונאה כגון שיודע שיעשה המלאכה כצעיר מסתבר שיש להתיר כמו בלובש מפני החמה והצנה שהתיר הב"ח כדהביאו הט"ז סק"ד והש"ך /סי' קפ"ב/ סק"ז והסכימו לזה כיון שהוא רק דבר אחד ולא מתדמה בזה לאשה. אחרי כתבי זה נזדמן לי לראות ספר המאור להגרא"מ פרייל שמדבר בזה וכן תשובה מהגאון ר' משה מרדכי עפשטיין הר"מ דסלאבאדקא והעלו ג"כ להתיר לצבוע בשביל השגת משרה כשליכא איסור אונאה עיין שם.

כ. שו"ת משנה הלכות חלק ז סימן רעה

אי מותר להעתיק תשובות על שאלון של בחינות בבי"ס

אחדשה"ט, יסלח לי אם לא תיארתי כראוי לו כי בבלתי מכירו, ויהא מקורו ברוך. אם מותר להעתיק מחבירו בחינות בבית ספר (באוניברסיטעט או קאלעדזש בלע"ז) או להגיש עבודה שעשה אחר ולהעמיד על שמו כדי שישג על ידי זה ציונים טובים והוא שכשעושין בחינות נותנין מין שאלון להשיב על כל השאלות וכמה תלמידים רק מעתיקים זה מזה ככה שאין משיב על השאלות כלל וכן כשמבקשים שיכתוב איזה ענין הוא לוקח משל אחר ומביאו. והנה יש בזה מעלות להתלמיד שחוסך התלמיד מביטול תורה שאין צריך לכתוב כל שאלה לבד וגם עוזר לו לפרנסה אח"כ, או אפשר שאסור משום גניבת דעת.

הנה בזה קשה לי לכתוב, שאם אכתוב אי מותר או אסור אז ממילא יטעו שבעיקר הליכת הקאלעדזש או אוניברסיטעט מותר לילך ולדידי מעיקרא דדינא פירכא כי עיקר הליכת הקאלעדזש הוא איסור כמו שהוא. אמנם מי שכבר שם אי מותר לו להטעות את הקאלעדזש שיתנו לו ציונים טובים אגלה בזה טפח ומכסה טפחיים. ויש בזה חלוקים מה שהוא לומד ומטרתו בקאלעדזש שאם הוא אינו רוצה מהקאלעדזש אלא שיקבל מה שקורים דיפלאמא או שהוא לומד לעצמו שם איזה אומניות למשל להיות רואה חשבון אקאונטען בלע"ז או אינדזשעניר או שאר אומנות. דאם הוא אינו לומד אלא לשם דיפלאמא אז ליכא כאן אלא גנבות דעת. אמנם אם הוא לומד מקצוע אז לכאורה יש כאן משום גניבת ממון ממש. ולמשל ראובן מחפש אחר

רואה חשבון מצוין ובא הוא ומעמיד עצמו ומראה לו שקבל הציונים הכל א' א' או כיוצא בזה ולכן הוא משלם אילו היה יודע האמת שהוא אינו בקי כלל ולא קבל הציונים הנ"ל אלא ע"י הערמה וכיוצא בו לא 15000 דאללאר נמצא אומדנא דמוכח 10000 היה נותן לו המשרה ולא היה מקבלו כלל או שלא היה נותן לו אלא שע"י מה שהטעה והערים לקבל הציונים הטובים עכשיו מטעה את ראובן ונוטל ממנו הרבה כסף גם אם הוא אינדזעניר ובעל הבית מחפש אומן מצוין ומציעין לו מבית הספר שזה הצטיין מאד בבית ספר ולכן הוא לוקחו ומשלם לו שכר הרבה ובאמת הוא אינו יודע בין ימינו לשמאלו וא"כ עי"ז הוא גונב ממש ממון של ראובן. ולפענ"ד אילו יתברר לראובן שהטעה יכול להוציא ממנו בדיונים נמצא שמה שהוא מטעה את הבית ספר גם מטעה הבעלים שלוקחים אותו והוא גונב ממון של אחרים. אמנם היכא דאינו נוגע רק לענין של כבוד וכיוצא בו אז אינו אלא כעין גניבת דעת ואולי פחות מזה וצ"ע.

כא. שו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן יב

...ט) לאור האמור והמתבאר נראה להלכה בנידון שאלת כבו', כי אסור לשנות בפרטים שמפרסמים, וגם לא להעלים פרטים אם הענין משתנה על ידי כן, והגם שאין העונש בזה כעונש המשקר ללא תועלת, ומכל שכן לא כמי שמזיק עי"כ לחבירו, אבל הוא בכלל למדו לשונם דבר שקר, והאמת צריך להיות נר לרגלנו. והנני בברכה ובהוקרה אליעזר יהודא וולדינברג

כב. שו"ת יוסף אומץ סימן נז

רחימו דנפשין היתה עלי יד הקדש והארש האירה יביע אומר אשר במחנך קדוש המנהג למכור מצות הס"ת פתיחת שערים והולכת ס"ת וגלילה והפטרה אינה ואביזרייהו בכל חדש ומכריזין ואשר ידבנו לבו קונה המצוה בסך כך וכך ויש שמוסיף עליו וגם הוא יוסיף וכיוצא והמנהג שאם יש חתן שהוא נושא אשה בתוך החדש או אם אשתו מעוברת והיא בחדש התשיעי קונים פתיחת ההיכל וכן אם יום פטירת אביו או אמו באותו חדש קונים הפטרה וכיוצא. ועתה מקרוב אדם חשוב וירא שמים נפשו אוותה להעלות בדמים המצות כדי שמי שצריך לאותה מצוה יוסיף ועשה תנאי עם גזבר הקהל שאם לפעמים יוסיף על המצוה וזה שהתחיל לקנות המצוה חדל מלהוסיף. ותשאר לו המצוה שיפרע החצי ממה שהתנדב זמנין שהמתנדב ראשון מקפיד על זה שמוסיף עליו. ורצית להגיד לך אם זה שמוסיף להעלות המצוה וכונתו שירויח הקהל עושה כהוגן וזכות הוא לו או לא והלא זה דברי.

תנן רבי אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם ובנ"ד בשתים ולא עלתה לו כאשר נבאר בס"ד. הנה ענין זה עיקרו מרמה ותחבולה שנראה שהוא רוצה לקנות מצוה ואין כונתו לקנותה אלא כדי שיוסיף האחר וזהו בכלל מה שפסק בש"ע ח"מ סימן רכ"ח אסור לרמות בני אדם במקח וממכר או לגנוב דעתם. וזהו מרמה וגניבת דעת והגם כי שם נאמר כגון אם יש מום במקח צריך להודיעו ללוקח וכו' נראה דכל שיש בענין מרמה וגניבת דעת הוא בכלל ובנ"ד זהו מרמה וגניבת דעת ודאי וכתוב שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית ובשלשתן לקה. **חדא שהוא עושה עולה לזה שרוצה לקנות המצוה מפני סיבה שיש לו חתן קרובו ורוצה לכבדו במצוה** ביום חתונתו או אם בעל אשה מעוברת בחדש ט' ורוצה לקנות פתיחת ההיכל שאמרו שזו מצוה מסוגלת להקל צער הלידה וגם אם ילדה זכר בשבוע הבן בשמחת לבו שש לעשות מצוה. וזהו בשאט בנפש מעלה בדמים ואינו רוצה הוא לקנות לעצמו רק כדי שיוסיף הלה. **וזאת שנית כזב ידבר שאין לו חפץ במצוה.** **ועוד בה שלישיה לשון תרמית כי הוא אמר לקנות המצוה בסך כך ופורע החצי.** ובא וראה עד היכן צריך

ליזהר שלא לדבר שקר דאמרינן פרק הבא על יבמתו דף ס"ג רב קא מצערא ליה דביתהו כי אמר עבידי לי
טלופחי עבדא ליה חימצי וכו' כי גדל חייא בריה אפיך לה א"ל איעליא אמך א"ל אנא מהפכנא לה א"ל היינו
דאמרי אינשי מאן דנפיק מינך טעמא מלפך מיהו את לא תעביד הכי שנאמר למדו לשונם דבר שקר הרי
דאפילו לשים שלום בין איש לאשתו דהם אביו ואמו א"ל לא תעביד הכי משום למדו לשונם דבר שקר. וכ"ש
בנ"ד דיש גניבת דעת ושקר דאם ישאר המצוה עליו הוא פורע החצי.